Part - II

سوال نمبر 5:-

د خوشحال خان بابا د شاعرۍ ځانګړې بیان کړئ او د قلم خوږې ته او سپارئ.

جواب

خوشحال خان خټک:

خوشحال خان خټک یا خوشحال بابا د پښتو ادب کښې ده ډېرو لوی او لوړ غواره ~~۔~~ شخصیت دے۔ خوشحال بابا شاعر هم وو۔ ادیب هم وو، ده رباب وستار سره مینه هم وه او توري ډال و جنګ سره ئي دوستي هم وه۔ خوشحال بابا د بے سره د ښکار شوقي هم وو۔ خوشحال بابا ده پښتو ژبه کے شعر و ادب کے داسې ځانګه نښته چې خوشحال بابا پکښې کار نهٔ وي کړے۔

ده زیږیدنے نیټه:

خوشحال بابا دهٔ نور الدین اکبر پۀ زمانه کښې د شهباز خان کره په کال "۱۰۲۲ هجري" کښې زیږیدلی وو۔ شهباز خان دا مغلوں له طرفه د ټېکو خان وو لو لو جنګجو سړی وو۔ د خوشحال بابا د لوړو په سوري کښې پیدا شو او لوئ شو۔ خو دے سره سره خوشحال بابا لوئ ادیب، شاعر، عالم هم وو۔ ده خوشحال بابا علم زیات تر د ذاتي مطالعې، او مشاهرې نه حاصل شوې دو۔

اګر که درس وتدریس کښي سه موده ضرور ناست دوخو
د ښکار شوق سبق ته پرې نه ښودو۔

د اشاعري ښکاره اړخونه:

د خوشحال خان خټک د شاعرۍ
ښکاره اړخونه څلور دي۔ لکه:

1. قومي یا وطني شاعري
2. عشقیه شاعري
3. رزمیه شاعري
4. اخلاقي شاعري

قومي یا وطني شاعري:

د خوشحال بابا وطني او قامي
شاعري۔ د هغه د شعر و شاعرۍ لو موهم حصه ده۔
ده هغه ده ادب د ے برخه کښي لو خود اپښتنو او د هغلو
تاریخ د ے لوبل خوته ده پښتنو د معاشرتي حالاتو بیان
او تبصره ده۔ خوشحال خان بابا د اخپل قوم سره مینه
محبت، حب الوطني، آزادۍ او خودارۍ په اخپل کلام
کښي ظاهره کړې ده. لاندې د خوشحال بابا د قامي او وطني
شاعرۍ نه سوا اشار پیش کړے شوي۔

ے تیراه مي ولیده راعلم لتر سوات
پښتون مي ولیدو لوئ لوئ ذات

عقل و همت مې د ځه ونه لېږدو
په بېرته د اغلم ناست یمه لا مات

تشریح:

په دې شعر کښې خوشحال بابا د پښتنو د بې اتفاقۍ باره کښې خبره کړې. چې مونږ د پښتنو د تیرانه دښمنۍ تر سواته لوی لوی قامونه ولیدو. خو دی کښې مې اتفاق ونه لیدو. پښتنه د آزادۍ نه غافله دي او اپل منز کښې جنګیږي. او مونږ چې د پښتنو د حالات وکتو نو زړه مې مات شو.

پو بل ځائې وائي چه

ژ به درست د هندوستان دولت د دوی ادو
پښتانه که کم همت نه وي خوشحال

تشریح:

په دې شعر کښې هم خوشحال بابا په پښتون قام باندې تنقید کړې دې. بابا وائي که د پښتنو همت اوکړي او پوه ځائې شي نو د هندوستان بادشاي به د دوی په لاس شي او د مغول به اپل غلامان کړي.

خوشحال بابا پو بل ځائې هم د پښتنو په اتفاق باندې تبصره کړې ده. بابا فرمائي چې

ـــ هره چاره د پښتون تر مغل ښه دا
اتفاق د ورسره نشته دی برارمان دے
که توفيق د اتفاق پښتانه مومي
زوړ خوشحال به دوباره شي په دا ځوان

تشريح:

خوشحال خان خټک په دے شعر کښې فرمائي چې پښتون د مغلو د مقابلے ~~ډک~~ خلک دے خو افسوس ده دے چې دي کښې اتفاق نشته او خواره واره پراته دي- که چرې دي دا پاسيدو او يو ځائي شو نو خوشحال خان ماته چرته به بيان خواند شي يعنې دا هغه مات زړه به بيا روغ جانه شي-

عشقيه شاعري:

خوشحال بابا په اصيل شاعري کښې ده عشقيه شاعري مجموعه هم ~~[illegible]~~ شته دے- د هغه د عشقيه شاعري خصوصيت دا دے چې هغه د محبوب سره د عشق په اظهار کښې هم اصيل خان او چت ساتي. د هغه د عشقيه کلام څو شعرو دي چې

ـــ چې ئې زان سره آشنا کړم
له هر چه ئې زه په شا کړم

تشریح:

خوشحال بابا ده اپل محبوب باره کښې لیکي چې زه کله د محبوب په عشق کښې گرفتار شوم نو ما ته د خپل محبوب نه علاوه بل څوک نه ښکاري دو - زما د محبوب حسن دومره زیات دو چې د هغې مخې نه بل هر څه کم تر دو -

لوبل ځائي بابا د محبوب سره د عشق اظهار داسې کوي -

زلفې چې دال دال کښي لو پار لړه کنه
لورې چې تیرې شي لو غوزار لړه کنه
سله راته وائي چې په خلقو نظر مکړه
سترګه چې پیدا دي لو دیدار لړه کنه

تشریح:

په دے شعر کښې خوشحال بابا د محبوب د حسن په تعاریف کښې وائي چې زما محبوب کله زلفے کولو کښي لو خپل ځان خپل عاشق ده پاره تیار کړي لو ما د خپل محبوب د دیدار نه ما منع لګاوئي. ځکه چې زما محبوب خو زما د پاره ځان تیار کړے دے ځکه خدګه چې خلق لوره د جنګ د پاره تیارئي د هغه سے زما محبوب زما د پاره ځان تیار کړے چې زه د هغې د پاره وکړم -

رزمیه شاعري:

څنګه چې خوشحال بابا خټک کلام کښې د عشق، مینې او وطني شاعرۍ برخه ده. د هغه سې خوشحال بابا د جنګ، توري حال ذکر هم شته. څو ځکه خوشحال پلار په ننګي خاوره او د توري په سوري کښې پیدا شوی وه او لوی شوی لو د هغه رنګ هغه د خټک کلام برخه هم جوړه کړې وه. خوشحال بابا فرمائي:

> له تږداسه ئې مازغه په کلا ر نه دي
> چه چې مې سره سر واخلي په څنګ دے

تشریح:

په دے شعر کښې خوشحال بابا د خټکو پیار ډېره کړي. خوشحال بابا وائي مه چې تره او سه بوري چه سوه جنګ کړے د ے هغه بیه واپس او بېرته نه دي زمه سره جنګیږو نه پس هغه ورک شوي دي او د هغې طاقت ختم شوی دے.

یو بل ځائي بابا فرمائي:

> پښتانه د بل څه فکر کړي نه پوهه دي
> بے له توري خلاصي نشته په بل کار

تشریح:

په دے شعر کښې خوشحال بابا په پښتو تنقید

هم کېږي او جنګ کولو بلنه هم ورکړې ده - خوشحال بابا پښتون قوم ته وائي چې که تاسو د سوچ لرئ چې بغیر د جنګ به خپل حق حاصل کړئ نو تاسو ناپوهه یئ ځکه چې بغیر د جنګ نه څه هم نه حاصل کیږي۔

اخلاقي شاعري:

د خوشحال بابا اخلاقي شاعري ډېره جامع شاعري ده - اخلاقي شاعري کښې خوشحال بابا د اخلاقیاتو په هر اړخ خیال کړې دے - د خوشحال په اخلاقي شاعري لیکي شوي څو شعر دهغه دي:

چې دروغ ترخولې وباسي مړه خوله ده
چې رښتیا ترخولې وباسي خوله هغه

تشریح:

په دې شعر کښې خوشحال بابا په اخلاقیاتو خبرې کړې چې کم کسري دروغ وائي هغه باندې څوک اعتبار نه کوي۔ خوشحال بابا وائي چې کم خلقو د دروغ ویلو عادت وي نو د هغه په رښتیا وایلو هم څوک بیا یقین نه کوي - یعنې خوشحال بابا د دروغ وایلو نه منع او د رښتیا وایلو ترغیب ورکړې دے -

پوهل خاني د خوشحال بابا اخپل اظهار په ده سے

الفاظو کښې کړے چې:

ـــ چې شکر نه لري کلله نعمت لري
چې صبر نه لري کلله همت لري

تشریح:

په دے شعر کښې خوشحال بابا د اخلاقو لوېل اړخ باندې نظر اچولے دے چې کوم خلق شکر نه اداسي لو الله تعالٰی هغه د ډېر نعمت نه محروم کښي. د هغه رنګه چې کوم خلق په مصیبتو صبر نه کوي نو هغه کښې د حالاتو برداشت کولو همت نه وي۔

لوېل ځائې د صبر تلقین په داسې الفاظو کړے:

ـــ له کوشش که یه اخلاص زه ئې زامن یم
که کامران به ډېر مراد نه شي سرے

تشریح:

په دے شعر کښې خوشحال بابا د صبر کولو او بنه اخلاص وینه کښې چې که انسان هر کار ده پاره په صبر او اخلاص سره کوشش کوئي نو زا اے زمرا ای اخلم چې هغه کس به خامخه کامیاب کیګي۔

خلاصه:

خوشحال بابا د پښتون قوم لوېلو خزانه ده خوشحال بابا د ډېر لوړې سوه د پښتون قام پالنه کړې او ډېر شعر و ادب په زړنګ ائې د ډېر قام سره

خیله مینه، محب الوطني او د هغې اصلاح کړې ده او همیشه د پښتنو په اتفاق باندې زور کړې دے۔

سوال نمبر 3

حمزه بابا د شاعرۍ جامع جائزه واخلئ:

جواب:

حمزه خان بابا:

امیر حمزه خان شنوارے د ملک میرباز خان کره د لواړګۍ په مقام د دسمبر په میاشت کال ۱۹۰۷ عیسوی کښې زیږیدلې دے۔ تعلیم ئې نیمګړې پریښودو۔

ژوند او شاعري:

حمزه بابا ده پینځم جماعت نه شعر و شاعري شروع کړې وه۔ اول کښې به ئې د اردو ژبه کښې شاعري کوله خو په کال ۱۹۳۰ کښې د خېل پلار د مرګ نه پس سید عبدالستار شاه چشتي لاس نیوه او کړه او د هغه په وینا ئې د پښتو ژبه شاعري شروع کړه۔ حمزه بابا د شاعري سره سره پښتو ادب کښې هم ډیر کار وکو۔ حمزه بابا یو ډیر لوی شاعر، افسانه نګار، ډرامه نګار، نقاد، ناول لویس عالم او صوفي وو۔ په شاعرۍ کښې هغه ټول شمیر اصناف چیړلي۔ په ټولو کښې خاصه کار په غزل ګوئي کښې دے چې د کوم په وجه هغه ته بابائے غزل هم وائي

تصنیفات:

حمزه بابا د ډیرو تصنیفاتو مصنف دے چې
څه د نثر دي او څه د شاعرۍ. په شاعرۍ کښې ئې
غزونه، ټپې دوه صبې شعري تصنیف دے له دې
نه علاوه:

یون
بهیر
سپرلي په آئینه کښې
د زړه آواز
پرېباوونې. د هغه شاعرۍ مجموعې دي.

د شاعرۍ اړخونه:

د غزل بابا د شاعرۍ ښکاره اړخونه
درې دي لکه:

1. صوفیانه شاعري
2. په شاعرۍ کښې پښتون ولي
3. عشقیه شاعري

صوفیانه شاعري:

حمزه بابا د تصوف کښې د وحدت الوجود
قائل وو. د حمزه بابا فلسفه د تصوف فلسفه ده او د مایوسۍ
فلسفه نه ده. د هغه تصوف د پوه مسلمان او د پوه پښتون

تصوف دے. حمزه بابا د وحدت الوجود اظهار په دې
غزل کوی۔

- زه او یار که مخامخ کړې څه حاصل دے
آئینه به آئینې ته مقابل کړه

تشریح:

په دے شعر کښې غزل بابا د عقیده وحدت الوجود اظهار کوي۔ حمزه بابا وائي چې زه که زه یار ته مخامخ کړی یعنی زه چې الله تعالی ته مخامخ کښې نو داسې ده چې لکه زه په آئینه کښې گورم۔ حمزه بابا د قدرت په هر نظره کښې ورته الله تعالی ښکاری نو دے چې هغه ته زان کښې هم د الله تعالی د ذات ښکار ښکاری۔

- صاف نې هر شے لکه د زړه ښکاری
شات د جهان زاهره څه ښکاری

تشریح:

په دے شعر کښې شاعر فرمائی چې صاف خوده جهان سره لکه ده آئینه په رنګ صافه ښکاري. شاعر وائي چې څنګه د انسان په زړه کښې د الله تعالی مینه راشي نو د هغه زړه هر څه نه صفا صافه پاک شي او بیا هغه ته د دنیا او د دے هر څه هم پاک ښکي۔

لوبل ځانې کښې حمزه بابا د تصوف د شاعري اظهار په داسې الفاظو کښې کړی دی؟

ـــ راشه که ځان وینې اشنا د حمزه څخ اوبینه
اوس دې پورته کړه حجاب چې زه حمزه اوبینه

تشریح:

په دے شعر کښې حمزه بابا د عقیده وحدت الوجود پر
رندګاره اظهار کړے دے. حمزه بابا وائي چې د الله تعالی
ذات په دې دنیا کښې هر ځائې دے ځو دے دنیا هر څه
موږ ته د الله د ذات ګواهي ورکښې او په دے هر څه کښې
الله تعالی د اخپل بنده سره د محبوب محبت ~~ښیي~~ ښیي هم دې

حمزه بابا شاعري کښې پښتون ولي:

حمزه بابا ښنګه چې
په تصوف کښې د کمال درجې شاعري کړې ده ځکه سے
حمزه بابا پښتون قام او پښتولي ستائنه کړے ده. حمزه
بابا لو پښتون دوست او په پښتو مشین شاعر دے. حمزه
بابا فرمائي:

ـــ هم کوز درته لیمه کړه زما سرونه ښیښیده
شاید چې په الفت کښې هم افغان پاتې کیدم

تشریح:

حمزه بابا په دے شعر کښې په عشق کښې هم پښتون
ولي ظاهره کړې دے. په عشق کښې چې خنګه محبوب مینه
کښې سره ښیښول د عاشق د پاره غلط خبره ده ځکه
سے د ډیر شاعرانو هم په خپل شاعري کښې د سر ټیټولو ذکر

کړي دے خو حمزه بابا وائي چې زه پښتون یم او زه م
سر محبوب ځي نه ځم زه نه شپږوم -

لوبل ځائي غزل بابا پښتون دلي باره کښې
اظهار به دے طرح کښې:

~ وائي اعبار چې د دوزخ ژبه ده
زه به جنت ته د پښتو سره ځم

تشریح:
خلک چې زبه خلق وائي پښتون کافر دي او دوزخ ته ځي لو حمزه د هغې جواب په دے شعر سره کوئي چې که د هر چا د خیال د چې پښتانه کافر دي خو وئي مونږ به جنت هم د پښتو سره ځو

لوبل شعر کښې غزل بابا وائي

~ ما حمزه له یثربي باده خادنږه
به سبا غلي پیمانه کښې د افغان را

تشریح:
حمزه فرمائي چې اے افراپا مله یثربي شراب د افغان په کاسه کښې راکه یعنی هغه پښتو لوظي جزبه د هره دیره واچې وائي چې خدایا ماته اسلام تعلیمات په پښتو کښې راکه یعنی هغه د اسلام زهکولو دیره پښتون طبیعت ډیر مناسب کښې -

ــــ دا امید می د پښتون اشنا نه زه وو
چې مینه ئې له حجرې تلې نه ده

تشریح:

په دې شعر کښې حمزه بابا د پښتون قام د عزت د ننګ، د پښتولۍ، د هغه د انفرادي او اجتماعي ژوند مرکز ته اشاره کړې ده. حمزه بابا وائي پښتون ډیر مینه دوست خلق دي او د خپل مېلمه ډیر عزت کوي. زه وائي زما دا یقین نه کیږي چې دا ست څوک ادئي چې لو پښتون زما ملیمستیا نه ده کړې یعني خپل حجره کښې اې زما قدر نه دې کړې. ځکه چې پښتون به خپل حجره کښې د خپل دښمن قدر هم کوي.

عشقیه شاعري

حمزه بابا اخپل عشقیه شاعرئ لو خاص حیثیت لري. حمزه بابا عشقیه شاعري کښې زړه موضوعات له لوئ رنګ ورکړې دي. د هغه عشقیه شاعري کښې جرت او روایت څنګ په څنګ دي او پښتو ژبه ل چې دي شاعري کمه خکول ورکړې ده هغه مثال نه میلاویږي. د غزل بابا د عشقیه شاعري څه شعرونه دي چې:

ــــ شو لیرې د خپل زنګون د پاسه خونده
خوره خوب د پاره سته زنګون پګار دې

تشریح:

په دې شعر کښې حمزه بابا د خپل محبوب سره
مخاطب دے چې ستا په یاد کښې مې ټوله شپې شوګیر
کړې دي ما به په خپل زنګون سر کېښودو او ستا مینې
یادونه مې کول. خو اوس چې ته راسره ئې لو اوس
به زه ستا په زنګون سر کیږدم او بې خونده ور خوب
به کوم. زما د خوب به ستا د زنګانه په وجه ډیر خاست
وي.

یو بل ځائې کښې حمزه بابا په دې ډول خبره کړې:

ے یاره چې اسمان ته دې بانګ کوړې
سترګې دې زما په مخ کښې څنګه کوړې
غل ده محبت غلطي ده نه شي
څوک چې په محفل کښې چه نه کوړې

تشریح:

دهغه شعر کښې حمزه بابا په محفل کښې ناست
د خپل محبوب سره د سترګو د جنګ خبره کښې. غزل
بابا وائي چې ته کله په محفل کښې ناسته ئې او زما مخ ته
په ګتوئې او ته نظر دے خپل بلال کړ زړه چې په محفل
کښې ناست د لوړ خلق به خبر شي زموږ د سترګو په جنګ
زړه چې په محفل کښې د محبت کولو باندې د ~~لا~~ ټول
محفل نظر وي.

د ناول عناصر:

د ناول اجزا/عناصر دا لاندیني دي د کوم په وجه چې یو ښه ناول ~~جوړیږي~~ جوړیږي:

1. پلاټ
2. قصه
3. کردارونه
4. ماحول
5. جزبات نګاري
6. کردار نګاري
7. بیان
8. مکالمه

پلاټ:

پلاټ د ناول ټولو کښې اهم برخه ده. دې کښې د ناول ټولې قیصې رازي. یو ناول د ډېرو قیصو نه جوړ وي. د دغو قیصو چې یو خاص ترتیب جوړیږي هغې ته ناول پلاټ ویلی شي. د هغه قیصې په ناول کښې داسې ترتیب سره بکار وي چې ناول ته ښکلا ورکړي او لوستونکي له مزه.

په پلاټ کښې ډېرې قیصې وي. دې قیصې قیصو خپل کښې ربط هم بکار وي چې تیره قیصه د راتلونکي قیصې سره داسې جوړ کښې بنده وي چې راتلونکي

قیصې د تېر شوي قیصې نتیجه ګڼي ـ

کردار نګاري:

کردار نګاري په ناول کښې موجود کردار لګو ته ویلي شي کوم چې په ناول کښې عمل پېښ شوي وي یا ده هغه په ژوند قیصه تشکیل شوي دي. کردار ولنه دوه قسم وي

١) جامد کردار:

هغه کردار چې پوره ناول کښې یو شان وي یعني په خپل ځاني ودا وي ده زیاتر مزاحیه وي۔

٢) ارتقائي کردار:

هغه کردار ولو چې په ناول کښې [illegible] کردار کښي دي او هغه تبدیلي رازي څنګه چې قیصه مخته روانه دي

مکالمه:

په ناول کښې چې کردارو خپل کښې څه خبرې کیږي هغه ته مکالمه وئي. ناول په پلاټ نه بس بنیکله په مکالمه رازي. د مکالمه اکثر لنډي بکار دي ځکه چې لوی مکالمه زیاده لګر لوستونکي ستړي کړي. ده مکالمه د قیصې سره د کردار مطابق هم بکار دي۔

ماحول:

ماحول مطلب په ناول کښي د ~~سهه~~ سے منظر کشي کول چې لوستونکي له مزاج پیدا کړي. کله چې لوستونکي د ناول نه تنګ شي نو د هغه ذهن تازه کولو د پاره ~~ه~~ لیکونکي داسې منظر کشي وکړي چې د هغه ذهن دوباره تازه شي او هغه له تېره د هغه قیصه وېل شروع کړي.

قیصه:

د ناول کښي چې د سر نه ونسي تر اخیره پورې چې څه بیان کیږي هغې ته قیصه وائي د قیصې ۳ برخې وي

۱. شروع
۲. مینز
۳. خاتمه

د لیکونکي عبارت په قیصې کښي د دې درې برخو نه فایده اخلي چې هغه د یو قیصه شروع څنګه کړي په مینز کښي څه تیل کړي او خاتمه تر حقیقت مطابق کړي له نه.

جذبات نګاري:

په ناول کښي چې کم قیصه روانه وي

چې جزبات هم دهغې مناسب وئې ځکه چې په لو
مړی کښې د انسان جزبات بدل وئې. په حادثه
کښې بدل وئې دهغه سره په ناول کښې هم د موقع مناسب
جزبات پکار وئې.

پښتو ادب کښې د ناول ارتقاء:

1) پښتو ژبه کښې د ناول
ارتقاء په کال ۱۹۱۲ کښې د راحت زاخیلي د
ناول "نتیجهٔ عشق" نه شوې دوه.

2) د راحت صیب نه پس ناول ډیرې موده نه دو
بیا په کال ۱۹۳۹ کښې "نور محمد ترکي" په افغانستان
کښې لو ناول د "بې تربیته ځوی" په نامه اولیکو

3) په کال